

MIKÓ GÁBOR

A királyi könyvek vezetésének gyakorlata a késő középkori Magyar Királyságban*

The Methods of Compiling *Libri Regii* in Late Medieval Hungary. All medieval *libri regii* written by the Hungarian Royal Chancellery are believed to have been lost since the fall of the medieval Kingdom of Hungary. There are a few charters remaining, however, which have preserved copies and excerpts of the original entries. Based upon them, the present study aims to determine the modalities of noting charters in the royal books and pursues the development of a comparative approach to the topic by incorporating *libri regii* of the early modern times in the analysis. It was possible to identify two genres of entries, either *signaturae* (excerpts) or full-text copies of original charters. The latter appears to coincide with legal acts proposed by the king, whereas all the other legal transactions were recorded only as short abstracts in the royal books.

Keywords: royal books, *liber regius*, Hungarian Royal Chancellery, medieval law

Hiába nem ismert egyetlen középkori királyi könyvünk sem, az elmúlt másfél évszázad kutatómunkája számos velük kapcsolatos – bár kétséggkívül sporadikus – adatot a felszínre hozott. Így például hosszú idő óta vitán felül áll, hogy sorozatukat az Anjou-korban már vezették. A *liber regius*sokkal tudományos igénnyel elsőként foglalkozó Hajnik Imre ezek megjelenését Nagy Lajos uralkodásának idejére vezette vissza, nem sokkal később Szabó Dezső már az I. Károly kori datálást is igazolni tudta.¹ Ezt támasztották alá újabb szakirodalmi eredmények is.² Tudjuk, hogy legkésőbb Mária királynő uralkodásától fogva a köteteket a budai tárnokházban őrizték, erre az oklevelek egyike-másika is utal. Hajnik nagyszámú oklevél alapján arra is következtetni tudott, hogy egyes királyok *liber regius*ai, különösen a késő középkorban, már több kötetre rúgtak, és okiratok hátlapi bejegyzései alapján ezek körülbelüli terjedelmére is javaslatot lehetett tenni.³ Ugyancsak ő figyelt fel arra, hogy

* A szerző az ELKH–MNL OL–SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos munkatársa, az ELTE BTK egyetemi adjunktusa. A tanulmány elkészítését az OTKA K 134690 sz. projektje támogatta. Szeretnék köszönetet mondani C. Tóth Norbertnek, Lakatos Bálintnak és Péterfi Bencének a tanulmányhoz fűzött észrevételeikért.

¹ Hajnik 1879, 4; Szabó 1906, 86.

² Matijević-Sokol 2008.

³ Zsigmond esetében „több”, Mátyásnál kettő, II. Ulászló esetében öt, majd II. Lajos esetében két *liber regius* léte volt oklevelekkel igazolható (Hajnik 1879, 6–7). Mátyás, illetve II. Ulászló esetében a méltóságsoros oklevelek hátlapi feljegyzéseiből is kirajzolódik a kötetek sorozata, ld. C. Tóth –

a könyvekbe bevezetett iratok meglehetősen heterogén ügytípusok során keltek, nincsen szó tehát arról, hogy a királyi kancellária a köteteket csupán birtokadományok feljegyzéseinek tartotta volna fenn.⁴

Vitatottabb, hogy az egyes iratok kötetbeli feljegyzése miként történt. E tekintetben máig Szabó Dezső egy 1906-ban megjelent tanulmánya az iránymutató. Hajnik még úgy vélte, hogy eleinte „majdnem” teljes szövegeket, majd utóbb már csak kivonatokat írtak a könyvekbe. E helyütt azonban meglepően zavarosan fogalmazott.⁵ Ezt észrevéve Szabó Dezső el is utasította, hogy a középkori *liber regius*okat kétféleképpen vezették volna. Három konkrét oklevélszöveget közölt, amelyek mindegyike formulázott kivonatokat tartalmazott a királyi könyvekből. Mivel pedig a három átírt bejegyzés egyike I. Károly, másika Zsigmond, míg harmadika II. Ulászló korából származott, logikusnak tűnt, hogy a könyvek struktúráján az Anjou-kort követően már nem változtattak.⁶ Szabó Dezső kutatási eredményei a kurrens szakirodalomban is visszaköszönnek.⁷

A dolog azonban mégsem ennyire egyszerűen elrendezhető, már a Szabó-féle példák alapján sem. Tény ugyan, hogy mindhárom szövegben egyfajta kivonat – korabeli szóval: *signatura* – áll, az okiratok bevezetői azonban eltérnek egymástól. Két textus arról szól, hogy a kérelmezők a rájuk vonatkozó oklevél királyi könyvekbeli *signaturájának* átírását kérték, a harmadik ellenben akként fogalmaz, hogy a kérvényezők az adott diploma *liber regius*ban található *parjának* kiadását várták. És bár e bevezető után egy *signatura* textusa áll, az ellentmondás mégis elgondolkodtató.

Elgondolkodtató azért, mert bár Szabó Dezső három *signaturája* kétségkívül egy rendszert követ, vajon nem mondható-e el ugyanez magukról az átíró oklevelekről is? Az adatok erre utalnak. A középkorból ránk maradt, valamiképp az uralkodói kancelláriához kötődő kyszámú formuláskönyvből ugyanis négyben is találni olyan oklevélmintát, amelyik éppen a királyi könyvek tartalmának kiadásához tartalmaz mintaszöveget.⁸ Ezek közül

Horváth – Neumann – Pálosfalvi 2017, 167–314, passim. (II. Ulászló esetében csak a második, a harmadik és a negyedik könyvre van méltóságsoros oklevélből adat).

⁴ Hajnik 1879, 8. Jórészt Hajnik eredményein alapszik Szentpétery Imre tömör összefoglalása is (Szentpétery 1930, 181–184).

⁵ Hajnik 1879, 10.

⁶ Szabó 1906, 86–88. Megjegyzendő, hogy a szerző utóbb Keszthelyen, a herceg Festetics-levéltárban még egy oklevélre bukkant, amelyik két, *liber regius*ba bevezetett okirat kivonatát tartalmazta (Szabó 1925, 91–92). Jelenlegi jelzete a Magyar Országos Levéltárban: DL 93 788. Ezt a bejegyzést viszont nem külön kérésre adta ki az uralkodó, hanem egy sérült oklevél ellenőrzésére használták fel, ennélfogva a bevezetője a fenti hároméval nem vethető össze.

⁷ Lakos 2006, 12. Szabó Dezső nyomán elfogadta, hogy a késő középkorban már csak oklevélkivonatokat vezettek be a királyi könyvekbe, ám a korábbi (a 15. század előtti) időszakra vonatkozóan – Hajnik adatai alapján – megengedte annak lehetőségét, hogy csaknem teljes oklevélszövegek is bekerülhettek a *liber regius*okba.

⁸ Az alábbi köteteket néztem át, azok körülbelüli időrendjének sorrendjében (köztük Mohács utániak is vannak, amelyek tartalmazznak középkori anyagot): Váradi Péter ún. leveleskönyve (DF 290 345.; Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár MSS II-393; vö. Véber 2016, 116–136); Oláh Miklós formuláskönyve (DF 282 621.; vö. Mikó 2019a); ennek másolata I. Ferdinánd korából (DF 289 137.; Stockholm, Riksarkivet, Extranea-samlingen XVII. 216a; vö. Mikó 2021a, 93–95); egy ismeretlen provenienciájú Jagelló-kori kötet (DF 252 474.; OSZKK Cod. Lat. 321.) Báchy- vagy Istvánffy-féle formuláskönyv (Eger, Főszékesegyházi Könyvtár, Y. IV. 55. – fotókópiák alapján); egy nem sokkal

három a *signaturák* átírására vonatkozik,⁹ ám a negyedik, ahol egyébiránt Corvin János özvegye, Frangepán Beatrix a kérvényező, ismét csak az oklevél *exemplumának* és *parjának* kiadásáról beszél.¹⁰ Ez esetben azonban nem egy szokványos *signatura*, hanem egy, a királyi könyvből kikeresett diploma teljes szövegű átírása következik – az okirat bevezetőjének megfelelően. És bár a formuláskönyvből egy e helyütt hiányzó lap miatt csak az átírt oklevél első fele van meg, a szerencsés módon fennmaradt eredeti példány alapján megállapítható,¹¹ hogy a *liber regius* minimális eltéréssel valóban magában foglalta annak teljes textusát.¹² És hogy nem egyedi esetről volt szó, azt két olyan oklevél segítségével is lehet igazolni, amelyek nemrég kerültek a kezembe, és amelyek szintén *in extenso*-átiratokat tartottak fenn a királyi könyvekből.¹³ Ezek közül az első Mátyás király 1477-ben kelt adománylevele Grebeni László részére,¹⁴ a másik szintén Mátyás kiadványa 1487-ből György és Vilmos zagarjei grófok részére.¹⁵ Hitelességgel kapcsolatos kétely egyedül a Grebeni-féle oklevél esetében léphet fel, ám az is leginkább a tartalomra vonatkozhat.¹⁶ A Corvin-féle átírat egyediségét egyébként kizárja az is, hogy a szöveg általános címmel ellátva egy kancelláriai formuláskönyvben is helyet kapott.

A Szabó Dezső által kiadott oklevél, amelyben az ellentmondást kiemeltem, további vizsgálatot érdemel. Mi módon került az egyenetlenség a szövegbe? Magyarázat annál is inkább szükséges, mivel magam is találtam olyan kiadványt, amelyben felbukkan a jelen-

1526-ot követően összeállított formulagyűjtemény, amely jelenleg a budapesti Egyetemi Könyvtárban van G 661. jelzeten (e kötet ismeretért Péterfi Bencének tartozom köszönettel); egy ismeretlen provenienciájú, a 16. század közepéről származó levél- és formulagyűjtemény (OSZKK Fol. Lat. 1656.; vö. Mikó 2019b); Matthias Cocavinus formuláriuma (DF 286 487.; eredetije Lócse város levéltárában van), illetve az ezzel szoros kapcsolatban álló Listhius-formulárium (vö. Mikó 2021b).

⁹ Oláh Miklós formuláskönyve, fol. 81v; Rik Sarkivet-formulárium, pag. 151–152; OSZKK Fol. Lat. 1656., fol. 104r.

¹⁰ OSZKK Cod. Lat. 321., fol. 175v. Ld. a Függelék 3. sz. A kézirat címjegyzékének kiadása: Kovachich 1799, XXXI–XXXIX.

¹¹ DL 37 787. Az oklevél hátlapjáról egyébiránt hiányzik a regisztrálásra utaló jelzés.

¹² II. Ulászló egyetlen fennmaradt cseh királyi könyve, amely 1498 és 1502 között kelt okleveleket foglal magában, szintén mind teljes szövegű bejegyzéseket, mind kivonatokat tartalmaz (Teige 1900).

¹³ Szövegüket lásd a tanulmány Függelékében.

¹⁴ DL 107 111. Ld. a Függelék 2. sz.

¹⁵ DF 276 753. Ld. a Függelék 1. sz. Az oklevél kontextusát ld. Péterfi 2013, 170. Az oklevél ismeretért Péterfi Bencének ezúton is köszönetet mondok.

¹⁶ Az oklevél kontextusát ld. Pálosfalvi 2008, 299. Ez az oklevél – Pálosfalvi Tamás szavaival élve – egy Grebeni minden múltbeli és jövődöbeli szerzeményét általánosságban megerősítő királyi oklevél, amely azonban, magam úgy látom, jelentős szövszerinti egyezéseket mutat fel az előbbivel egy napon kelt, két konkrét birtokot Grebeninek adományozó diplomával (DL 100 882.). Ez utóbbi eredeti formájában is megvan, illetve hozzátartozik Mátyásnak a császári káptalanhoz szóló iktatási parancsa is (DL 100 887.), szintén eredeti alakban. Az „általános megerősítés” eredetije azonban hiányzik, de ma már az azt a királyi könyvből 1495. július 8-án átíró II. Ulászló-féle diploma originális példánya sincsen meg, csupán annak a Corvin János vicebánjai által 1495. augusztus 27-én készített *transsumptumát* ismerjük (vö. fentebb: DL 107 111.). 1578-ban Czoborszentmihályi Czobor Imre nádori helytartó előtt viszont még az említett Ulászló-féle átíratot mutatták be (DL 100 093., 6. old.), amelynek szövege a vicebánok által átírttal megegyezik. Ha azonban utóbb mégis az bizonyosodna be, hogy az oklevél tartalma hamis, azt már kevésbé feltételezhetjük, hogy a hamisítók egy, a királyi könyvek műfajától teljesen idegen bejegyzéstípust illesztettek volna a szövegbe.

ség: a kérelmező ismét egy oklevél *parjának* és *exemplumának* átírását kérte a *liber regius*-ból, amelyet azonban az utóbbi nyilvánvalóan *signatura*-formában tartalmazott.¹⁷ Legegy-szerűbb feltevésnek a szinonimajellegű használat kínálkozik, ami a gyakorlatban azt jelen-tené, hogy a kancellárián a bejegyzések átírásakor már nem tettek különbséget a *signatura*, a *littera* vagy *littere*, illetve az *exemplum* szavak között. Azzal a feltételezéssel kell élnünk, hogy a bejegyzések átírásakor az éppen rendelkezésre álló formuláriumban található mintát vették alapul, függetlenül attól, hogy az a fenti okirattípusok közül konkrétan melyiket nevezte meg. Ennek az elképzelésnek azonban ellentmond, hogy az általam ismert formu-láskönyvekben egyetlen olyan szövegminta sincsen, amelyben az előbbi fogalmak kevered-nének, ennél fogva olyan ellentmondással sem találkozunk, amely akár a Szabó Dezső ta-nulmányában szereplő, akár a jómagam által idézett oklevélben előfordul. A *signatura* szabályos átírása láthatólag nehezebb feladat volt, erre mind középkori, mind kora újkori formuláriumok hoznak példákat,¹⁸ ám kizárólag *signatura* vagy *signatura litterarum* transsumálásáról esik szó, sohasem egy oklevél szövegéről. A Corvin-féle oklevelet *in extenso* megőrző formuláskönyv textusa pedig kizárólag *litteréről* beszél, *signaturáról* ellenben nem szól.

Az ellentmondás magyarázatául azt az esetet tudom elképzelni, hogy a bejegyzések át-írását nem minden esetben egyedül formuláriumok alapján készítették. Bizonyos ugyanis, hogy amennyiben az egykori *destinatarius*nak vagy az ő utódainak a királyi könyvek rájuk vonatkozó bejegyzéséből hiteles kiadványra volt szükségük, ezt az uralkodói kancelláriához benyújtott kérvény révén tudták megtenni. Sajnos nem ismerek olyan *supplicatiót*, amely-nek szövege efféle kérelmet tartott volna fenn. Mégis mindaz, ami a királyi könyveket átíró okiratok formuláiból látszik, arra utal, hogy maguknak a kiadványoknak a bevezető, narra-tív része az éppen beadott kérvény alapján is készülhetett. Ezek szövegét eleve sok esetben a kancellária alkalmazottai fogalmazhatták – erre utal, hogy például a Jagelló-kori országbí-roi ítélőszéken összeállított és használt, úgynevezett Werbőczy-formuláskönyvbe hat, kü-lönböző tárgyú kérvénymintát is bemásoltak¹⁹ –, ámbár például a városok esetében felme-

¹⁷ *Nos Ludovicus Dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc. memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod pro parte et in persona fidelis nostri egregii Francisci Dobo de Ruzka nostre expositum extitit maiestati, qualiter ipse paribus et exemplo quarundam litterarum donationalium serenissimi principis condam domini Mathie regis [...] pro iurium suorum cautela plurimum indigeret, supplicatumque maiestati nostre fuit pro parte eiusdem, ut eiuscemodi paria litterarum in libro sive registro suo regio requiri et earum tenorem in transsumpto litterarum nostrarum eidem extradari et emanari facere dignaremur, quarum quidem litterarum tenor talis est: Millesimo quadringentesimo sexagesimo octavo, Posonii, folio ducentesimo septuagesimo quarto, donatio pro egregio Ladislao de Wpor, anno, loco, quibus supra, in festo exaltationis sancte crucis ad relationem Bartholomei Dragffy pincernarum regalium magistre data est littera [...]. Quarum quidem litterarum paria nos de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali presentibus litteris nostris transsumi et transcribi facientes [...] (DL 16 708.)*

¹⁸ A középkori példákat lásd a 9. jegyzetben, a kora újkori átírásokra található példa a Cocavinus-formuláriumban (DF 286 487.), pag. 134, 135, illetve ugyanezeket a Listhius-formuláskönyvben.

¹⁹ Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, MSS II. 521. (DF 281 415.), fol. 94v, fol. 114r (két kérvény), fol. 213v, fol. 225v (két kérvény). Vö. még Péterfi 2019, 76. (41. jegyz.), a fol. 94v-on olvasható *supplicatiót* említve. Korábban Szilágyi Loránd a 15. század közepéről fennmaradt kérvények feltűnő formulázottságából következtetett arra, hogy ezek egy részét a kancellária hivatalnokai készítették (Szilágyi 1932, 165–166).

rült, hogy a *supplicatio*kat maguk is előkészíthették.²⁰ Hogy aztán a kérelembe mi került, az az *exponens* döntése lehetett, aki az időben még viszonylag közel eső okirat esetében tisztában lehetett azzal, miként jegyezték be a jogügyletet a királyi könyvbe, jóllehet ez a feltevés a kérvényezésnél jóval korábbi diplomák esetében aligha állja meg a helyét. Talán az efféle bizonytalanságra utal egy olyan oklevél részlete, amelybe mind a *signatura*, mind a teljes szövegű oklevél kiadása egyaránt bekerült, majd utóbb a kiadmányt elkészítő jegyző a *liber regius* tartalmához igazította a diploma rendelkező részét.²¹ Bár a rendelkezésre álló példák kis száma miatt általános érvényű megállapításokkal érdemes óvatosan bánni, szinte biztosra vehető, hogy a kérvények benyújtásakor nem ellenőrizték az adott bejegyzést magában foglaló királyi könyv tartalmát.

Hasonlóképpen nincsen biztos válaszom arra a kérdésre sem, hogy a *supplicatio* benyújtása után milyen út vezetett a *transsumptum* kibocsátásáig. Ezeken a legkülönbözőbb kancelláriai feljegyzések láthatók, úgymint királyi titkárok relációi,²² magasabb rangú referensekre utaló *notitiák*,²³ egy oklevél esetében *De commissione domini regis*,²⁴ végül egy másikon *Commissio propria domini regis* rájegyzés.²⁵ A *secretarius*ok által intézett ügyek mindegyike II. Lajos korából való, ezek végrehajtásához nyilvánvalóan nem volt szükség sem a király, sem tanácsa közreműködésére.²⁶ A Korlátkői Péter vagy Drágfi János által referált ügyek esetében ez a lehetőség ellenben elképzelhető. A II. Ulászló idejéből általam eredetiben ismert két átiró oklevél közül a *Commissio propria* jegyzettel ellátott példányról feltehető, hogy az uralkodói tanács elé került, míg a *De commissione domini regis* jegyzetet felmutató diploma esetében ez kizárhatónak látszik.²⁷ Mindezek alapján csak annyit állapíthatunk meg, hogy a kérvények egy – vélhetően nagyobb – részét rutinszerűen kezelték, egyes *supplicatio*król ellenben a királyi tanácsban is dönthettek.²⁸

Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy mitől függött a *liber regius*ba bejegyzett szöveg formája, középkori adataink megint csak nincsenek, ám Mohács utáni analógiák alapján mégis megpróbálhatunk választ találni. Mind a megfogyatkozott területű Magyar Királyság, mind pedig az Erdélyi Fejedelemség királyi könyvei esetében tudni lehet, hogy az adott jogügylet bejegyzésére díj ellenében került sor. Ettől akkor tértek el, amikor „állami érdekű darabokról” volt szó, és a bejegyzést az okmányt kibocsátó hivatal rendelte el.²⁹ Lehetsé-

²⁰ Péterfi 2019, 76, 78.

²¹ [...] *ipsi exponentes litteras huiusmodi confirmationales apud manus suas non haberent, ideo iudem exponentes pro ulteriori iurium suorum cautela et defensione paribus signature sive tenoris litterarum ipsius paterne maiestatis confirmationalium plurimum essent necessarii* [...] (DL 82 532.).

²² Bártfai Szabó 1919, 557 (DL 71 533.); Szabó 1906, 86–88 (DL 30 290., DL 63 559., DL 63 560.).

²³ DL 16 708.; Barabás 1895, 357, 360 (DL 74 367., DL 74 368.); DL 82 532.

²⁴ Barabás 1895, 275 (DL 74 306.).

²⁵ DF 276 533.

²⁶ A királyi titkárok II. Lajos kori referensi szerepéről ld. Kubinyi 2006, 8–9.

²⁷ Neumann 2010, 44–45.

²⁸ A 16. század utolsó harmadából ismert erdélyi adatok szerint a fejedelemségben a *supplicatio* beérkezése után a mindenkorai princeps hivatalos requisitoria révén utasította a kancellárt a kért oklevélbejegyzés előkeresésére. A requisitoria ténye általában bekerült a *transsumptum*okba is (Fejér 2014, 17–18, 26). A középkori oklevelek efféle gyakorlatra nem utalnak.

²⁹ Fazekas 2021, 100; Fejér 2014, 12–13.

ges, hogy két általam ismert *in extenso* bejegyzés esetében ilyesmiről lehetett szó,³⁰ ahogyan azt is felvethetjük, hogy a teljes szövegű bejegyzés egész egyszerűen többbe került. Erre vonatkozó adatokat a Mohács utáni állapotot tárgyaló munkákban sem találtam. Annyi bizonyos, hogy I. Ferdinánd kancelláriájában még gyakoribb volt a *signaturák* használata, ám készültek teljes szövegű másolatok is. Magam ezt a rendelkezésünkre álló csekély forrásanyag ellenére is a késő középkori gyakorlat szerves folytatásának gondolom.³¹ Az arány a 16. század utolsó harmadában megfordult, és az *in extenso* bejegyzések kerültek többségbe.³² A 16. századi erdélyi fejedelmektől az utókorra maradt *liber regiusok*ba jórészt teljes szövegű oklevelek kerültek,³³ ám ugyanígy kivonatok bejegyzése is igazolható.³⁴

Mindezek alapján végezetül két következtetést fogalmazhatunk meg. Egyfelől módosítandó Szabó Dezső máig meghatározó tétele arról, hogy a középkori királyi könyveink az okiratokat az Anjou-kortól kezdve egységesen, kivonatolt formában tartalmazták – mint láttuk, az elképzelés három oklevél szövegével is cáfolható. Másfelől azt a már szinte közhelyszámba menőényt kell rögzítenünk, hogy – az államigazgatás sok más területéhez hasonlóan – az 1526 utáni Magyar Királyságban a *liber regiusok* vezetésének gyakorlata sem különbözött a késő középkori eljárástól, hiszen az I. Ferdinánd kori kötetekben olvasható oklevélminták kettőssége legkésőbb Mátyás korától kezdve bizonyítható.

Függelék

1.³⁵

1492. nov. 11., Buda – II. Ulászló király (Vitovec) György és Vilmos zagorjei grófok kérésére a királyi könyvekből teljes szövegében átírja I. Mátyás király 1487-ben kelt, az említett grófok részére kiállított kegyelemlevelét.

Wladislaus Dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. memorie commendamus per presentes, quod fideles nostri magnifici Georgius et Wylhelmus comites Zagorje nostre maiestetis accedentes in conspectum exponere curaverunt, qualiter quedam littere serenissimi principis condam domini Mathie regis, predecessoris nostri immediati, bone memorie, gratiose de anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo septimo emanate ab eisdem essent alienate, quibus nunc ipsi pro tuitione iurium suorum essent omnino necessarii. Ex quo autem tenores et paria huiusmodi litterarum gratiosarum in annualibus

³⁰ Ld. a Függelék 1. és 3. sz. A Grebeni-féle adomány hitelességéről, mint jeleztem, nem vagyok teljesen meggyőződve.

³¹ A három általam ismert *in extenso* átirattal szemben a *signaturák* használatáról arányában sokkal több forrás tanúskodik. A Szabó Dezső által ismert négy példán, valamint a formuláskönyvek mintáin kívül magam az alábbiakat ismerem: DL 16 708.; DL 71 533.; vö. Bártfai Szabó 1919, 523, 556–557; DL 74 306.; vö. Barabás 1895, 275; DL 74 367. (II. Lajos egyszerre négy *signaturát* írat át); vö. Barabás 1895, 357; DL 74 368.; vö. Barabás 1895, 360; DL 82 532.; DL 93 788.

³² Fazekas 2021, 100. A királyi könyvek 1527-tel induló és egészen 1918-ig nyúló sorozata (MNL OL A 57, Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri Regii) a Hungaricana adatbázis részeként online is elérhető: <https://archives.hungaricana.hu/hu/libriregii/>.

³³ Fejér 2014, 16.

³⁴ Fejér 2020, 126–127.

³⁵ Vö. 15. jegyzet.

registris seu libro regio verbotenus inscripte solito more haberentur, ob hoc supplicarunt maiestati nostre, ut anualia registra prefati condam domini Mathie regis revolvi et in eisdem paria prescriptarum litterarum gratiosarum ipsius condam domini Mathie regis requiri facere, requisitarumque tenorem de verbo ad verbum eisdem in transsumpto litterarum nostrarum dare et concedere dignaremur premissorum iurium eorundem ad cautelam, quarum tenor talis est:

Nos Mathias Dei gratia Hungarie, Bohemie etc. rex memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod tum ad petitionem illustrissimi domine Beatricis de Aragonya, regine Hungarie Bohemieque etc., consortis nostre charissime, tum vero de benignitate nostra regia, qua delinquentibus veniam et lapsis sublevamen iustitieque rigorem, interdum lenitate misericordie consuevimus temperare spectabilibus et magnificis Georgio et Wylhelmo comitibus Zagorye capitibusque ac universis castris, castellis, munitiombus, civitatibus, oppidis, villis ceterisque iuribus possessionariis eorundem super illis reatibus et penis, pro quibus his superioribus annis idem Georgius comes in iudicio generali seu palatinali universitatis nobilium et incolarum regni nostri Sclavonie, Zagrabie celebrato proscriptus extitit, et item super omnibus etiam aliis reatibus, erroribus, criminibus, dilectis, nocementis, excessibus, lenitatibus et insolentiis, quibus hactenus iidem Georgius et Wylhelmus simul vel divisim nos et regnum nostrum qualitercumque offenderunt et pro quibus sive capitibus plecti, sive bonis et hereditatibus privari aut aliis penis affici iure meritoque debuerunt, preterea super omnibus sententiis capitalibus, in quibus hactenus sive in curia nostra regia, sive alias et sive in octavis sive in iudiciis generalibus coram quibusvis iudicibus et iustitiariis regni nostri tam contra nos, quam alios quoslibet ratione quorumcunque negotiorum et qualitercumque gravati et convicti esse dinoscuntur, ex certa nostra scientia gratiam et misericordiam duximus faciendas speciales, immo facimus [...] eiusmodi eorundem excessus, enormitates et delicta eisdem simpliciter remittimus, indulgemus et relaxamus presentium per vigorem. Ita tamen et hoc lege, quod deinceps nobis fideliter et cum omni [...] instar aliorum fidelium nostrorum subditorum serviant, et quod se ab omnibus talibus offensis immunes studeant preservare, quodque nos vel regnum nostrum nunquam et nulla in re de [...] offenderent neque contra nos aut ipsum regnum nostrum delinquant, aut quitquam faciant vel attentent, alioquin presens nostra gratia et indulgentia eisdem minime videatur sufragari, nulliusque vigoris censeatur. Quocirca vobis fidelibus nostris magistris palatino et iudici curie nostre necnon personalis presentie nostre locumtenentibus necnon banis vel vicebanis regni nostri Sclavonie vestrasque in iudicatu vicesgerentibus, preterea magistris prothonotariis curie nostre et dicti regni nostri Sclavonie necnon comitibus vel vicecomitibus ac electis iuratis nobilibus quorumlibet comitatum, cunctis insuper aliis iudicibus et iustitiariis predictorum regnorum nostrorum Hungarie et Sclavonie, ecclesiasticis videlicet et secularibus presentibus et futuris presentium notitiam habituris harum serie firmiter precipiendo committimus et mandamus, quatinus a modo pretactos comites vel eorum alterum ad cuiusvis instantiam intra vel extra iudicium ratione et pretextu premissorum contra formam et vigorem premissae nostre gratie iudici nostro vel vestro astare, iudicatu compellere aut aliter quovismodo eosdem in persona vel rebus impedire, molestare, turbare vel dampnificare nullo pacto nullaque ratione similis gratie nostre sub obtentu audeatis.

Nos igitur huiusmodi supplicationibus prefatorum Georgii et Wylhelmi comitum tanquam iustis et rationabilibus gratiose inclinati paria prescriptarum litterarum dicti condam domini Mathie regis gratiosarum anno in prescripto registrarum in dictis registris annalibus libroque regali requisita et inventa presentibusque litteris nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inserta et inscripta eisdem Georgio et Wylhelmo comitibus duximus concedenda iurium ipsorum ad cautelam. Datum Bude, in festo beati Martini episcopi confessoris, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo. – A szöveg élén jobbról: Commissio propria domini regis.

Eredeti példánya foltos papíron, a szöveg alatt a titkospecsét nyomával: Hrvatski državni arhiv, Obitelj Drašković, Archivum minus 42-107 (DF 276 753.) – Hajnóczy József által 1784-ben készített hiteles másolatát lásd: GYMSML Soproni Levéltára, Csornai konvent hiteleshelyi levéltára, Copiae litterarum, 731. old. (DF 286 775.)

2.

1495. júl. 8., Buda – II. Ulászló király (Vitovec) György zagorjei gróf kérésére a királyi könyvekből teljes szövegében átírja I. Mátyás király 1477. június 6-án Grebeni László részére kibocsátott „általános” adománylevelét.

Nos Wladislaus Dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. memorie commendamus per presentes, quod fidelis noster magnificus Georgius comes Zagorie nostre maiestatis accedens in conspectum declarare curavit nobis in hunc modum, quod ipse paribus quarundam litterarum consensus serenissimi principis condam domini Mathie regis, immediate predecessoris nostri, bone memorie pro parte egregii condam Ladislai de Gereben emanatarum et in certa sui parte certum etiam ius ipsius Georgii comitis exprimentium, que in annalibus registris ipsius condam domini regis Mathie sive libro regio more solito inserte et inscripte haberentur, eo quod ab ipso nonnulle huiusmodi littere forent alienate, pro tuitione iurium suorum summe indigeret, ob hoc supplicavit nostre maiestati, ut annualia huiusmodi registra ipsius condam domini Mathie regis revolvi, in eisdemque paria prescriptarum litterarum diligenter requiri facere, requisitarumque et reinventarum paria in transsumpto litterarum nostrarum eidem dare et concedere dignaremur iurium suorum pro cautela, quarum quidem litterarum sew pariarum in ipsis registris annualibus inventarum tenor talis est:

Nos Mathias Dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc. memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitorum meritis fidelis nostri egregii Ladislai de Gereben, que primum sacre dicti regni nostri Hungarie corone et consequenter maiestati nostre cum omni sincere devotionis et animi sui fervore locis, temporibus et expeditionibus in diversis iuxta sue possibilitatis exigentiam exhibuit et impendit, ad devote sue supplicationis instantiam nostre oblate maiestati, illis omnibus et singulis donationibus, emptionibus, concambialibus permutationibus, que prefato Ladislao de Gereben et per eum de et super quibuscumque castellis, oppidis, villis sew possessionibus, prediis, portionibus et iuribus possessionariis in quibuslibet comitatibus et districtibus regnorum nostrorum Hungarie pretacti et Sclavonie existentibus et habitis qualitercumque facta essent et alias quocumque iuris titulo acquisitis et obtentis acquirendisque et obtinendis necnon litteris donationalibus, fassionalibus,

statutionalibus et aliis sub quocumque sensu et forma verborum desuper confectis et imposterum emanandis ac si eodem presentibus essent de verbo ad verbum inserte, dummodo tum rite et legitime sint emanate viribusque ipsarum veritas suffragetur, eas videlicet acceptandum, approbandum et ratificandum nostrum regium benivolum consensum prebimus, immo prebemus pariter et assensum etc. Et nichilominus totum et omne ius nostrum regium, si quod castellis, oppidis, villis seu possessionibus, prediis, portionibus et iuribus possessionariis in pretactis ac ipsarum pertinentiis qualitercumque haberemus aut nostram ex quibuscumque causis, viis, modis et rationibus concerneret maiestatem, simulcum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quorumlibet utilitatum pertinentiis suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis animo deliberato et ex certa nostra scientia memorato Ladislao de Gereben suisque heredibus et posteritatibus universis dedimus, donavimus et contulimus, immo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenenda, possidenda pariter et habenda salvo iure alieno etc. Datum Bude, secundo die festi sacratissimi corporis Christi, anno eiusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo.

Nos igitur premissis supplicationibus prefati Georgii comitis tamquam iustis et rationabilibus gratiose inclinati paria prescriptarum litterarum ipsius condam domini Mathie regis in eiusdem registris annualibus prescriptis libroque regali requisitarum et reinventarum presentibus litteris nostris sine diminutione et augmento aliquali inserta et transumpta eidem Georgio comiti duximus concedenda iurium suorum ad cautelam. Datum Bude, feria quarta proxima post festum visitationis beatissime Marie virginis, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto.

Két példányban. 1) Corvin János dalmát–horvát–szlavón bán 1495. aug. 27-i átiratában: DL 107 111. (Batthyány cs. lt., Jelzet nélküli okl.) 2) Czoborszentmihályi Czobor Imre nádori helytartó 1578. évi átiratában: DL 100 093., 6. old. (Batthyány cs. lt., Acta antiqua)

3.

1506. aug. 31. u., Buda – II. Ulászló király Corvin János dalmát–horvát–szlavón bán özvegye: *Frangepán Beatrix ügyvédeknek kérésére a királyi könyvekből teljes szövegében átírja saját, 1506. aug. 31-én Beatrix és leánya: Erzsébet részére kibocsátott oklevelét.*

Transumptum ex libro regio

Nos Wladislaus etc. memorie commendamus etc., quod pro parte et in persona illustris domine Beatrix, relicte condam Iohannis Corvini Oppavie et Liphovie ducis ac regnorum nostrorum Dalmatie, Croatiae et Sclavonie bani etc. necnon Elizabeth filie eiusdem expositum est maiestati nostre, qualiter ipsa domina et filia sua paribus et exemplo quarundam litterarum nostrarum, quibus nos certa castra ac bona et iura possessionaria prefati condam ducis Corvini ac Christophori filii eiusdem devoluta, apud manus eiusdem domine et filie sue certis ex causis, ut inferius clarius patebit, perpetuo relinquimus. Ex quo pro nunc homines et procuratores eiusdem domine in presentibus octavis easdem litteras pre manibus haberent, pro iurium suorum cautela plurimum indigerent, supplicatum itaque maiestati nostre superinde

extitit, ut huiusmodi exemplum dictarum litterarum in registro sive libro nostro regio perquiri, illiusque paria in transsumpto presentium litterarum nostrarum eidem domine et filie sue dare et concedere dignemur. Cuius quidem exempli tenor verbalis hic est:

Nos Wladislaus Dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit, universis, quod quum superiori hoc tempore fidelis noster illustris Christophorus dux, filius videlicet similiter illustris condam Iohannis Corvini Liptovie ducis et regnorum nostrorum Dalmatie, Croatie et Sclavonie bani etc. vita functus fuisset, universaque castra, castella, civitates et oppida aliaque omnia iura possessionaria eiusdem ubivis et in quibuscumque locis et comitatibus habita per obitum et defectum seminis ipsius ad nos et sacram huius regni nostri Hungarie coronam optimo ac vetusto iure iuxta antiquam et approbatam huius regni nostri Hungarie consuetudinem devoluta extitissent, illaque ab illustri domina Beatrice relicta atque Elisabet filia prefati condam Iohannis ducis, que illa tenebant, tanquam iura nostra et corone repetivissemus, ipsa domina Beatrix cum dicta filia sua ad lachrimas et preces confugiens nobis humiliter medio nonnullorum fidelium nostrorum supplicare curavit, ut nos dignitatis inprimis domus et familie atque viduitatis ipsarum, deinde servitorum eiusdem condam Iohannis ducis nobis et huic regno exhibitorum rationem habere et cum eisdem, ne temporum in successu, sub edibus cogantur alienis divagari, gratiose agere dignemur. Nos igitur pietate moti orphanitatis simul ac servitii condam Iohannis ducis rationem, tum etiam supplicationem predictorum fidelium nostrorum nobis propterea ducis benigne admittentes hanc gratiam duximus cum prefata domina Beatrice relicta atque Elisabetha filia eiusdem faciendam, quod nos de predictis universis castris, castellis, comitatibus, oppidis et villis et iuribus possessionariis prefati condam Iohannis ducis Corvini, consequenterque dicti condam Christophori filii eiusdem, castrum Almas vocatum in partibus Transilvanensibus in comitatu de Kolos habitum et castellum Thorozka in Thordensi atque oppida Aldiod in Albensi et Bwza in dicto de Kolos, similiter in.³⁶

Közeltkorú másolata: OSZKK Cod. Lat. 321., fol. 175v. (DF 252 474.) – Az 1506. aug. 31-i oklevél teljes szövegű példánya: DL 37 787. (Hunyadi cs. lt.)

Bibliográfia

- DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Diplomatikai Fényképgyűjtemény. Budapest.
- DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Diplomatikai Levéltár. Budapest.
- GYMSML = Győr-Moson-Sopron Megye Levéltára. Győr–Sopron.
- OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Budapest.
- Barabás 1895 = Barabás S. (szerk.): *A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára*. II. Budapest.
- Bártfai Szabó 1919 = Bártfai Szabó L. (szerk.): *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez*. I/2. Oklevelek 1500–1818-ig. Budapest.

³⁶ A szöveg e helyütt megszakad, mivel a 176. számú lap a kötetből hiányzik, vö. Kovachich (1799, XXXVII) erre utaló megjegyzését is.

- C. Tóth – Horváth – Neumann – Pálosfalvi 2017 = C. Tóth N. – Horváth R. – Neumann T. – Pálosfalvi T. (szerk.): *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók*. Budapest.
- Fazekas 2021 = Fazekas I.: *A Magyar Udvari Kancellária és hivatalnokai 1527–1690 között*. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések). Budapest.
- Fejér 2014 = Fejér T.: Az erdélyi fejedelmi kancellária regisztrumvezetési gyakorlata a 16. században. *Levéltári Közlemények* 85: 3–32.
- Fejér 2020 = Fejér T.: 16. századi erdélyi királyikönyv-töredékek és elveszett királyi könyvek. In: *Peregrináció és erudíció. Tanulmányok Tonk Sándor tiszteletére*. Szerk. Bogdándi Zs. – Lupescu Makó M. Kolozsvár, 113–135.
- Hajnik 1879 = Hajnik I.: *A királyi könyvek a vegyes házakbeli királyok korszakában*. Budapest.
- Kovachich 1799 = Kovachich, M. G.: *Formulae solennes styli in cancellaria curiaque regum, foris minoribus ac locis credibilibus authenticisque regni Hungariae olim usitati*. Pesthini.
- Kubinyi 2006 = Kubinyi A.: A királyi titkárok II. Lajos uralkodása idejében. *Gesta. Fiatal miskolci történészek folyóirata* 6/1: 3–22.
- Lakos 2006 = Lakos J.: *A Magyar Országos Levéltár története*. Budapest.
- Matijević-Sokol 2008 = Matijević-Sokol, M.: Nostrum et regni nostri registrum. Srednjovjekovni arhiv Ugarsko-hrvatskog kraljevstva. *Arhivski vjesnik* 51/1: 237–257.
- Mikó 2019a = Mikó G.: Oláh Miklós formuláskönyve. Bevezető tanulmány egy készülő kiadáshoz. *Történelmi Szemle* 61/4: 617–632.
- Mikó 2019b = Mikó G.: A formuláskönyv és a leveleskönyv határán. Az Országos Széchényi Könyvtár Fol. Lat. 1656. számú kézírata. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 144: 83–93.
- Mikó 2021a = Mikó G.: A szövegkiadás metodikai problémái késő középkori formuláriumok esetében. Oláh Miklós formuláskönyvének példája. *Lymbus* 19: 91–118.
- Mikó 2021b = Mikó G.: Matthias Cocavinus formuláriuma és a Listhius-formuláskönyv. In: *Társadalom és jog a közép- és kora újkori Magyarországon*. Szerk. Nagy G. et al. Miskolc, 74–89.
- Neumann 2010 = Neumann T.: Királyi aláírás és pecséthasználat a Jagelló-kor elején. *Turul* 83: 33–53.
- Pálosfalvi 2008 = Pálosfalvi T.: Grebeni Hermanfi László alnádor. Egy tekintélyes szlavón köznemesi politikus pályaképe. (Második közlemény). *Századok* 142/2: 267–313.
- Péterfi 2013 = Péterfi B.: Korvin János zagorjei öröksége. A Vitovec-fivérek ellen vezetett 1488. évi hadjárat és háttere. In: *Micae mediaevales III. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Szerk. Gál J. et al. Budapest, 169–179.
- Péterfi 2019 = Péterfi, B.: Das Supplikenwesen am spätmittelalterlichen ungarischen Königshof. In: *Modus supplicandi. Zwischen herrschaftlicher Gnade und importunitas petentium*. Hrsg. Lackner, Ch. – Luger, D. Wien–Köln–Weimar, 67–92.
- Szabó 1906 = Szabó D.: Adalékok a királyi könyvek történetéhez. *Turul* 24: 86–88.
- Szabó 1925 = Szabó D.: A herceg Festetics-család keszthelyi levéltára. *Levéltári Közlemények* 3: 86–99.
- Szentpétery 1930 = Szentpétery I.: *Magyar oklevéltan*. Budapest.

- Szilágyi 1932 = Szilágyi L.: Írásbeli supplicatiók a középkori magyar administrációban. *Levéltári Közlemények* 10: 157–176.
- Teige 1900 = Teige, J.: Registra krále Vladislava II. z let 1498–1502. Z rukopisu c. k. státniho archivu ve Vidni. In: *Archiv Český* XVIII. Red. Kalousek, J. Praha, 1–289.
- Véber 2016 = Véber J.: *Két korszak határán. Váradi Péter humanista főpap, kalocsai érsek pályaképe.* (Sziluett - Korszerű történelmi életrajzok). Pécs–Budapest.